

SIYÂMÎ

[illegible]

HA KÂYIK U DEKÂYIK

Kıssa-i Dil-i Şeydâ vü Şâhid-i Vefâ

(İNCELEME-METİN)

HAZIRLAYAN: ESMA ŞAHİN ÖZTAŞ

Bu PDF dokümanı, kitabın bir kısmını içermektedir.
DBY okurları için özel olarak oluşturulmuştur.

“dün”den öğrendiklerinle
“bugün”ü yaşamak
“yarın”ları aydınlatır.

“dün”den öğrendiklerinle
“bugün”ü yaşamak
“yarın”ları aydınlatır.

© 2022, DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI™

Tüm hakları saklıdır. Kaynak gösterilerek tanıtım amacıyla ve araştırma için yapılacak kısa alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir şekilde kopya edilemez, elektronik ve mekanik yolla çoğaltılıp, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

DBY: 263

Edebiyat: 128

ISBN 978-625-8371-71-0

Sertifika No: 52315

Birinci Basım: İstanbul, 2022

İkinci Basım: İstanbul, 2025

Müellif: Sıyâmî

Hazırlayan: Esmâ Şahin Öztaş

Kitap Editörü: Esra Egüz O'Donohoe

Dizi Editörü: Furkan Öztürk

Yayın Yönetmeni: İrfan Güngörür

Baskı Hazırlık: DBY Ajans

Baskı/Cilt:

Birlik Fotokopi Baskı Ozalit ve Gıda San. Tic. Ltd. Şti.

(Sertifika No: 52846)

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI / Library Cataloging-in-Publication Data (CIP)

Sıyâmî

Hakâyık u Dekâyık: Kıssa-i Dil-i Şeydâ vü Şâhid-i Vefâ (İnceleme-Metin)

Hazırlayan: Esmâ Şahin Öztaş (Doç. Dr.), Editör: Esra Egüz O'Donohoe (Doç. Dr.)

İstanbul : DBY Yayınları, 2025.

480 s. ; 13,5 x 21,0 cm (DBY Yayınları ; No. 263)

ISBN 978-625-8371-71-0

1- Edebiyat 2- Klasik Türk Edebiyatı 3- Mesnevi

DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI

Ankara Caddesi, Ünal Han No: 21/4

Cağaloğlu, Eminönü - Fatih / İstanbul

www.dby.com.tr • dby@dby.com.tr

Tel.: +90 212 526 98 06

İçindekiler

Ön Söz	9
Giriş	13
Sıyâmî'nin Hayatı ve Eserleri	19
1. Tezkire ve Biyografik Kaynaklarda Geçen Sıyâmîler Hakkında Kısa Bir Değerlendirme	19
2. Sıyâmî ve Eserleri Hakkında Literatür Taraması	23
3. Gülşen-i Şu'arâ ve Mecmû'a-i Letâîf'e Göre Sıyâmî	25
4. Sıyâmî'nin Hayatı	32
5. Edebî Kişiliği	36
6. Sıyâmî'nin Eserleri	55
6.1. Dîvân	56
6.2. Antakya Şehrengizi	57
6.3. Hümâ vü Hümâyûn	58
6.4. Hakâyık u Dekâyık	60
Hakâyık u Dekâyık	61
1. Nüsha Tavsifi	61
1.1. Nüshanın Dil ve İmla Özellikleri	64
2. Eserin İsmi	72
3. Eserin Biçimsel Özellikleri	75
3.1. Aruz	78
3.2. Kafiye	98

4. Eserin Bölümleri ve İçerikleri.....	121
5. Dil-i Şeydâ ve Şâhid-i Vefâ Hikâyesinin Özeti.....	138
6. Hikâye Kahramanları.....	152
7. Mekânlar.....	161
8. Motifler.....	165
9. Üslup.....	171
9.1. Tahkiye Üslûbu ve Bazı Problemler.....	195
10. Eser Hakkında Genel Değerlendirme.....	215
Sonuç	223
Kaynakça	227

METİN

Metnin Kuruluşunda Takip Edilen Yol	237
Transkripsiyon Alfabeti	239
Çeviriyazı	241

Ön Söz

Klâsik Türk edebiyatı sahasında kaleme alınmış eserlerin yurt içi ve yurt dışı kütüphanelerinde bulunan el yazma nüshalarının büyük ölçüde kayıt altına alınıp ulaşılabilir hâle geldiği günümüzde yeni ve adından herhangi bir kaynakta söz edilmemiş bir eserle karşılaşma ihtimali düşük olsa da araştırmacıları bekleyen sürprizlerin hâlen var olduğu bir gerçektir. İşte Galatalı Sıyâmî'nin *Hakâyık u Dekâyık* adlı eseri kaynaklarda bahsi geçmeyen böyle bir eserdir. Doğrusu eserin sahibi Sıyâmî de Ahdî tezkiresinde konu edilmekle birlikte henüz çok tanınmayan ve yakın tarihlerde tespit edilen birkaç eseriyle isminden söz edilmeye başlanan bir şairdir. Tezkire yazarlarından Ahdî sayesinde varlığından haberdar olduğumuz Sıyâmî, az da olsa bazı mecmualarda şiirlerine rastladığımız bir 16. yüzyıl şairidir. Âhdî'nin pek başarılı bulmadığı ve döneminde mana hırsızlığı sebebiyle hicvedildiğini naklettiği şairin ironik bir biçimde çok yazan biri olduğunu söyleyip ona ait herhangi bir eserden söz etmemesi onu itibarlı şairler defterine almamasından ileri geliyor olmalıdır. Şairin yakın bir zamana kadar tezkire ve mecmua satırlarında saklı kalan adı ilk olarak *Dîvân*'ının tespit edilip yayımlanmasıyla (2019) gün yüzüne çıkmıştır.

Sıyâmî ile yolumun asıl kesişmesi yüksek lisans öğrencim Büşra Dağlı'nın şairin *Hümâ vü Hümayûn* adlı mesnevisini çalışmasıyla

başladı. Şairle ilgili farklı bir ize rastlama ümidi veya eserin başka nüshası olup olmadığının kontrol edilmesi amacı ile katalog taraması yaparken henüz ilk aşamada Avusturya Ulusal Kütüphanesi kataloglarında aynı isimde bir şairin *Dîvân* adıyla kayıtlı bir eseriyle karşılaştım. Nüshanın dijital kopyasını edinin incelemeye başladığımda eserin bir dîvân olmayıp *Hakâyık u Dekâyık* adlı bir mesnevi olduğunu gördüm. Mesnevinin üslup ve anlatım bakımından *Hümâ vü Hümâyûn* ile önemli benzerlikler taşıması yanında, şairin hâtime bölümünde kendisini ‘Galatalı’ olarak tanıtmaması, bunun bir mahlas benzerliği olmayıp Galatalı Sıyâmî’nin yeni bir eseri olduğunu ortaya koydu. Böylelikle eser üzerine çalışmaya başladım.

Hakâyık u Dekâyık Sıyâmî’nin tasavvufî ve alegorik bir mesnevisidir. Eser, Gülşenî tarikatına mensup olan Sıyâmî’nin tasavvufî eğiliminin bir ürünü olarak değerlendirilebilir. Mesnevide dil, vefâ, akıl ve nefis gibi insana ait unsurlar kişileştirilerek macera dolu bir hikâyeye konu edilmiş ve gerçekte ruhlar âleminden/ezelden kopup dünyaya gelen ve tekrar ebedî âleme göçüp gidecek olan insanın yolculuğu anlatılmıştır. Hikâyenin akışı içinde şair, araya girip ettiği nasihatlerle daima görünür durumdadır. Bu bakımdan eser, soyut olmakla beraber somut bir yön kazanmakta ve bir yandan da sözlü kültürün izlerini taşımaktadır. Ne var ki mesnevi; kurgu, kahramanların isimlendirilmesi ve hikâye düzeni bakımından sıkıntılar barındırır. Buna şairin bozuk cümleleri ve dilindeki tikanıklık da eşlik eder. Bu durum eserin rahatça okunup anlaşılması ve olaylar zincirinin sağlıklı bir şekilde takip edilmesi noktasında zorluk teşkil etmektedir. Eserin tek nüsha olması, mevcut nüshanın müstensih cahilliğinden/dikkatsizliğinden kaynaklanan hatalar barındırması ve istinsah sürecine dayalı birtakım problemlerin olması çalışmada bazı hususların netleştirilmesine imkân vermemiştir.

Bu kitap, eser üzerine 2022 yılında gerçekleştirilen çalışmanın gözden geçirilmiş hâli olmakla beraber yeni baskı vesilesiyle metinde tashihler yapılmış, inceleme kısmında bazı başlıkların içeriği ekleme veya düzeltmelerle güncellenmiş ve şairin edebî kişiliğinin

ayrı bir başlık hâlinde değerlendirildiği bölüm ile aruz ve kafiye incelemesi gibi yeni başlıklar da incelemeye ilave edilmiştir.

Kitap, Sıyâmî’nin *Hakâyık u Dekâyık*’ının bir halkasını oluşturduğu, klâsik Türk edebiyatındaki alegorik eserler hakkında kısa bilgi veren bir girişle başlar ve iki ana bölümden oluşur. Birinci bölüm Sıyâmî’nin hayatı ve eserlerinin anlatıldığı bölümdür. Bu bölümde öncelikle tezkire ve biyografik kaynaklarda geçen Şıyâmî ve telaffuz benzerliği bulunan Sıyâmî mahlaslı şairler gözden geçirilerek 16. yüzyıl şairi Galatalı Sıyâmî’nin kimliği netleştirilmiştir. Ardından Sıyâmî ve bugüne kadar tespit edilmiş eserleri üzerine yapılmış çalışmalar hakkında bir literatür değerlendirmesi yapılmıştır. Bu bölümde şairden bahseden tek tezkire olan *Gülşen-i Şuârâ*’dan ve yine şair hakkında küçük biyografik malumatlar içeren *Mecmûa-i Letâif*’ten elde edilen bilgilerden hareketle Sıyâmî tanıtılmış; bazı soru işaretlerine dikkat çekilmiş, adı geçen mecmuada son derece ağır hicivlere konu edilmesi ve bunun muhtemel sebepleri üzerinde durulmuştur. Kaynaklardan elde edebildiğimiz kadarıyla toparlayıcı biçimde Sıyâmî’nin hayatı ve bugüne kadar tespit edilmiş eserleri hakkında da yine bu bölümde bilgi verilmiştir. Aynı bir başlıkta şairin edebî kişiliğine de yer ayrılarak incelenen eserden ve *Dîvân*’ından elde edilen bilgilerle Sıyâmî’nin edebî kişiliğine yönelik tanım ve tespitlere yer verilmiştir.

İkinci bölüm bu kitabın asıl konusu olan *Hakâyık u Dekâyık* üzerinedir. Bu bölümde öncelikle eserin nüshası tanıtılmış, dil ve imla özelliklerine yer verilmiştir. “Eserin İsmi” başlığı altında mesnevinin, içeriğindeki başlıklardan hareketle farklı isimlerine dikkat çekilmiş ve bunlar hakkında değerlendirmelerde bulunulmuştur. Eserin genel biçimsel özelliklerinden bahsedilerek ayrı başlıklar hâlinde aruz ve kafiye incelemesi yapılmıştır. Bir mesnevi olarak havi olduğu bölümler ve bu bölümlerde anlatılanlara da yine bir başlık altında değinilmiştir. Mesnevide anlatılan hikâyenin özeti verilmiş; hikâye kahramanları, hikâyede adı geçen mekânlar ayrı başlıklar altında tanıtılmış ve eser klâsik mesnevilerin motif yapısı üzerinden ele alınmıştır. Ayrıca bu bölümde Sıyâmî’nin eserdeki genel üslu-

bundan ve bir alt başlıkla tahkiye üslubundan söz edilmiştir. Tahkiye üslubunun ele alındığı kısımda kurgu ve anlatımdaki aksaklıklara, başlıklardaki bazı karışıklıklara ve istinsah kaynaklı olduğu düşünülen bazı problemlere dikkat çekilmiştir. Son olarak eserde yer alan şahısların ve anlatılanların alegorik manası üzerinde durularak eser hakkında genel bir değerlendirme yapılmıştır. Bu iki bölüm ardından *Hakâyık u Dekâyık*'ın eldeki tek nüshasından hareketle çeviriyazısına yer verilmiştir.

Kitabın hazırlanmasında destek ve yardımlarını gördüğüm kişiler elbette oldu. Metin ve inceleme bölümlerimin bir kısmını gözden geçirip müşküllerimi çözmemde yardımcı olan Prof. Dr. Sadık Yazar'a, fikir ve yönlendirmeleri için Prof. Dr. İsmail Güleçe, çözemediğim bazı hususlarda danıştığım Prof. Dr. Ahmet Şefik Şenlike teşekkür borçluyum. Çalışmam esnasında fikirlerine başvurduğum ve yardımını gördüğüm can dostum Dr. Öğr. Üyesi Süreyya Uzun Pekşen'e, aruz ve kafiye bölümündeki desteği için Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Emin Saraç'a müteşekkirim. Sunduğu katkılar için Dr. Öğr. Üyesi Fatma Özkan Kurt'a, Volkan Arslan'a, Dr. Zehra Akarvardar Koçak'a, ortak çalışma alanımız Sıyâmî olduğundan fikir alışverişinde bulunduğum Büşra Dağlı'ya ve tashihleri için sevgili öğrencim Sebla Öztürk'e teşekkür ederim. Kıymetli arkadaşım ve meslektaşım Doç. Dr. Esra Egüz O'Donohoe çalışmamı başından sonuna kadar titizlikle okuyup değerlendirdi ve kitabımın editörlüğünü üstlendi. Özveriyle yardımları ve emeği için kendisine minnettarım. Ayrıca DBY Yayınları olarak kitabın basımına gösterdiği ilgi ve ihtimamdan dolayı yayın yönetmeni Sayın İrfan Güngörür'e şükranlarımı sunarım.

Çalışmadaki eksik ve hatalar şahsıma ait olmakla beraber mısralarında kitabının cihanda muteber olması için dua eden Sıyâmî'nin bu temennisi, kendisinden yüzyıllar sonra eserinin günümüz okurlarına ulaşmasıyla gerçekleşir umuyorum. Yaradan'a şükür ve minnetle...

Esma Şahin Öztaş

Sahrayıcedit, 2025

Kaynakça

- Abdullahoğlu, Bünyamin (2017). *Sıdkı, Hüsn ü Dil (İnceleme-Metin)*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Acıl, Berat (2010). *Muhyîs Hüsn ü Dil: An Allegorical Work*. Doktora Tezi. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi.
- Acıl, Berat (2013). *Klasik Türk Edebiyatında Alegori*. İstanbul: Küre Yayınları.
- Adak, Abdurrahman (2011). "Mevlevîliğin Kuruluş Dönemi (XVI. Yüzyıl) Gülşenî Şairler Üzerindeki Etkisi". *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. C. 13, sy. 24, s. 143-155.
- Akarvardar Koçak, Sümeyra Zehra (2023). *Medhî'nin Terceme-i Şeh-nâme-i Firdevsî Adlı Eseri: II. Cildinin Çeviriyazımı ve Çeviri Eleştirisi*. Doktora Tezi. İstanbul Medeniyet Üniversitesi.
- Akay, Mehmet (1996). *İbrahim Gülşenî'nin Divânı: Metin-Dil Hususiyetleri Sözlük*. Doktora Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi.
- Akkuş, Metin (2018). *Nefî Divânı*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/57741,nefi-divanipdf.pdf?0>. [Erişim tarihi: 09.05.2023]
- Aksoyak, İ. Hakkı (2008). "Osmanlı Şairlerinin "Aruz Tasarrufları" ve Araştırmacıların Gereksiz Müdahaleleri". *Turkish Studies*. C. 3, sy. 6, s. 59-74.
- Aksu, Hüsamettin (1998). "Hurûfilik". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. C. 18, s. 408-412.

- Albayrak Sak, Vesile (2018). “Sıyâmî’nin Antakya Şehrengizi”. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* 20/20, Temmuz, s. 51-70.
- Albayrak Sak, Vesile (2019). *Sıyâmî Divanı*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Albayrak Sak, Vesile (2021). “Klasik Türk Şiirinde Galatalı Şair Sıyâmî-i Rûmî’nin Redd-i Matla’ Gazelleri”. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. sy. 46, s. 467-478.
- Altuntaş, Resul (2023). *Firdevsî-i Rûmî’nin Tecnisât-ı Süleymân u Belkîs-nâme’si I. Cilt, İnceleme, Transkripsiyonlu Metin, Tıpkıbasım ve İndeks*. Doktora Tezi. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi.
- Arat, Reşit Rahmeti (1991). *Eski Türk Şiiri*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Âşık Paşa (2000). *Garib-nâme*. (Haz. Kemal Yavuz). <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-78417/asik-pasa---garib-name.html>, [Erişim Tarihi: 10.09.2022].
- Atik Gürbüz, İncinur (2011). “Bir Şiir Mecmuasındaki Hicivli Söyleyişler”. *Turkish Studies*, 6/2, Bahar, s. 87-94.
- Atik Gürbüz, İncinur (2020). Sıyâmî, Mehmed Ali. *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/siyami-mehmed-ali>. [Erişim tarihi: 10.05.2022]
- Atik Gürbüz, İncinur (2018). *Mecmûatü’l-letâif ve sandûkatü’l-maârif*. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/57123,mecmuatul-letaf-ve-sandukatul-maarifpdf.pdf?0>. [Erişim tarihi: 10.05.2022]
- Ayçiçeği, Bünyamin (2018). “Divan Şiirinde Seb’ü’l-mesânî Kavramı ve Anlam Çerçevesi”. *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi Ali Nihad Tarkan Özel Sayısı*. s. 491-503.
- Aydemir, Yaşar – Halil Çeltik (2008). “Redife Farklı Bir Bakış: Divan Şiirinde Ön Kafiye ve Ön Redif”. *Bilig*. sy. 46, s. 193-214.
- Aykanat, Timuçin (2012). “Geleneksel Anlatı Formları Olarak Mesnevîler ve Klâsik Aşk Mesnevîlerinin Motif Yapısı”. *Turkish Studies*. C. 7, sy. 4, s. 883-906.
- Balić, Smail (2006). *Katalog der Türkischen Handschriften der Österreichischen Nationalbibliothek*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Başpınar, Fatih (2013). *Garâmî: Dîvân*. İstanbul: Yedirenk.

- Başpınar, Fatih (2015). “16. Yüzyıl Klasik Türk Edebiyatı Şairlerinden Garâmî’nin Tezkiretü’ş-Şu’arâ İsimli Şairnamesi”. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*. sy. 3, s. 1-32.
- Batıslam, Hanife Dilek (2016). “Mostarlı Hasan Ziyâî’nin Şikâyet Kasideleri”. *Divan Edebiyatı Bahçesinden [Örneklerle Türler]*. İstanbul: Doğu Kütüphanesi.
- Bolay, Süleyman Hayri (1989). “Akıl”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. C. 2, s. 238-242.
- Bursalı Mehmed Tahir (2016). *Osmanlı Müellifleri*. (Haz. M. A. Yekta Saraç, Ed. Mustafa Çiçekler). Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi.
- Canım, Rıdvan (2018). *Latîfî, Tezkiretü’ş-Şu’arâ ve Tabsiratu’n-Nuzamâ*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/60327,latifi-tezkiretus-suara-ve-tabsiraturun-nuzamapdf.pdf?0>. [Erişim tarihi: 10.09.2022]
- Coşkun, Menderes (2006). “Klâsik Türk Şiirinde Mürekkep İstiare, Temsili İstiare ve Alegori”. *Bilig*. sy. 38, s. 51-70.
- Çavuşoğlu, Mehmet (1970). “Zatî’nin Letayif’i”. *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*. sy. 18, s. 25-51.
- Çelik Vural, Büşra (2021). *Hayâlî Bey Dîvânı (İnceleme-Tenkitli Metin-Dil İçî Çeviri)*. Doktora Tezi. Antalya: Akdeniz Üniversitesi.
- Çiçekler, Mustafa (2004). “Mesnevî”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. C. 29, s. 320-322.
- Demirel, Şener (2004). “Divan Şiirinde Redd-i Matla”. *Bilig*. sy.31, s. 161-177.
- Deniz, Sebahat (2006). “Dübeyt (Dübeyti) Hakkında”. *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*. sy. 14, s. 77-100.
- Direkli, İbrahim (2022). *Musammat Mecmuaları ve Gencine-i Eşâr (Millî Ktp. Yz. A 1641) İsimli Musammat Mecmuasının İncelenmesi*. Doktora Tezi. İstanbul Medeniyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dvorak, Rudolph (1889). *Hüsn ü Dil Persischa Allegorie von Fettâhî aus Nisapurhrsg. Übers und erklart und Mit Lamiîs Türkischer Bearbeitung Verglichen*. Wien: Denkschriften der Akademie.
- Ekinci, Ramazan (2018). *Vekâyiü’l-fuzalâ: Şeyhî’nin Şakâ’ik zeyli*. C. I-II. (Ed. Derya Örs). İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu.
- Erdem, Sadık (2013). *Tezkire-i Şu’arâ-yı Yümnî*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Gibb, E. J. Wilkinson (1999). *Osmanlı Şiir Tarihi I-II*. (Çev. Ali Çavuşoğlu). Ankara: Akçağ Yayınları.

- Gülsevin, Güner (2011). *Eski Anadolu Türkçesinde Ekler*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Gürbüz, Mehmet (2018). *Kâbilî Sultân-ı hûbâna münâsib eş'âr*. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/58582,sultan-i-hubana--munasib-esarpdf.pdf?0>. [Erişim tarihi: 12.05.2022]
- Horata, Osman - Oğuzhan Et (2025). *Sıyâmî, Hümâ vü Hümâyûn (İnceleme-Metin)*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/132515,siyami-huma-vu-humayunpdf.pdf?0> [Erişim tarihi: 10.07.2025]
- İbnülemin Mahmud Kemâl (1969). *Son Asır Türk Şairleri*. Cüz VII. İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
- İpekten, Haluk (2011). *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- İsen, Mustafa (1994). *Künhü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısım*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Kaçar, Mücahit (2024). "Cumhuriyet'in İkinci Yüzyılında Klasik Türk Edebiyatı Araştırmalarının Geleceği: Meseleler, Konular, Vazifeler". *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*. C. 64, sy. 1, s. 1-52.
- Kaplan, Hasan (2011). "Bazı Türkçe Kelimelerde Mede Dair Düşünceler". *Turkish Studies*. C. 6, sy. 4, s. 633-647.
- Kaplan, Hasan (2017). *Bâkî'nin Ses Dünyası*. İstanbul: DBY Yayınları.
- Kaplan, Hasan (2018). "Fuzûlî'nin Gazellerinde Aruz Uygulamaları: Fuzûlî'nin Med Kullanımının Bâkî'yle Mukayesesi". *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*. C. 7, sy. 2, s. 837-876.
- Kaplan, Yunus (2023). "Antakya Şehr-engizi (Sıyâmî)". *Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü*. <https://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/antakya-sehr-engizi-siyami> [Erişim tarihi: 25.05.2023]
- Kartal, Ahmet (2001). "Türkçe Mesnevilerin Tertip Özellikleri". *Bilig*. sy.19, s. 69-119.
- Kartal, Ahmet (2014). *Doğunun Uzun Hikâyesi*. İstanbul: Doğu Kütüphanesi.
- Kazan Nas, Şevkiye (2019). *Celîlî, Hüsrev ü Şîrin*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-240981/celili---husrev-u-sirin.html> [Erişim tarihi: 10.09.2022]
- Kemikli, Bilal (2001). *Oğlanlar Şeyhi İbrahim, Müfid ü Muhtasar*. Ankara: Akçağ Yayınları.

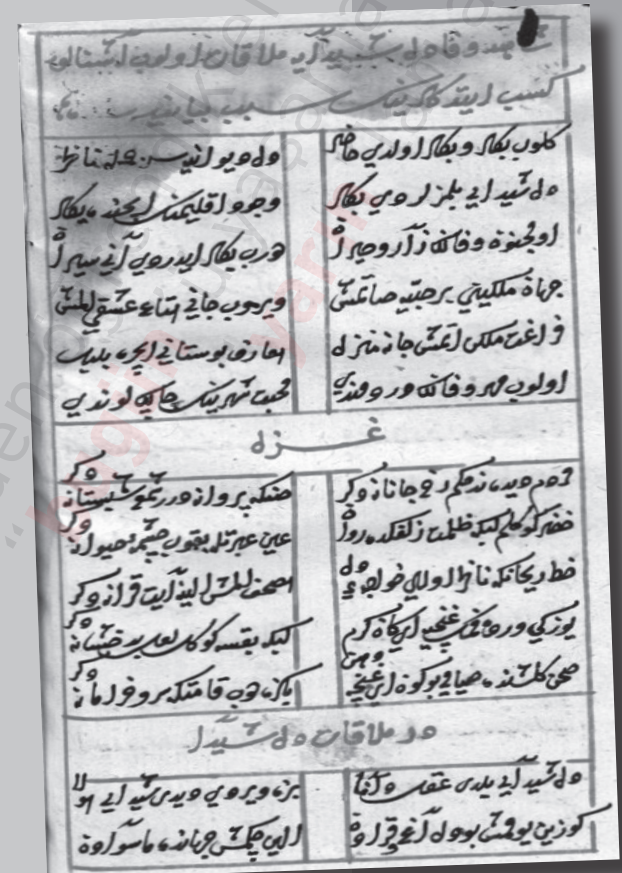
- Kılıç, Filiz (2018). *Âşık Çelebi, Meşâ'irü's-Şuarâ*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-210485/asik-celebi-mesairus-suara.html> [Erişim tarihi: 10.09.2022]
- Koç, Mustafa - Tanrıverdi, Eyüp (2014). *Muhyî-i Gülşenî, Menâkıb-ı İbrahim-i Gülşenî*. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları.
- Köksal, Fatih (2003). *Yenipazarlı Vâlî, Hüsn ü Dil*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Köksal, Fatih (2021a). "Hüsn ü Dil (Âhî)". *Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü*. <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/husn-u-dil-ahi> [Erişim tarihi: 15.09.2022]
- Köksal, Fatih (2021b). "Hüsn ü Dil (Lâmî Çelebi)". *Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü*. <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/husn-u-dil-lami-i> [Erişim tarihi: 15.09.2022]
- Köksal, Fatih (2021c). "Hüsn ü Dil (Vâlî)". *Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü*. <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/husn-u-dil-vali> [Erişim tarihi: 15.09.2022]
- Krafft, Albrecht (1842). *Die Arabischen-Persischen und Türkischen handschriften der K.K. orientalischen akademie zu Wien*. Wien: Beck.
- Kurnaz, Cemal - Tatçı, Mustafa (2001). *Tuhfe-i Nâilî: Dîvân Şairlerinin Muhtasar Biyografileri*. C. I-II. Ankara: Bizim Büro Yayınları.
- Kuru, Selim Sırrı (2020). "İki Şehrin Şiiri: Gazelde İstanbul ve Galata İkilisi". *YILLIK: Annual of Istanbul Studies*. C. 2, s. 133-141.
- Macit, Muhsin (2012). "Osmanlı Kültür ve Sanatında İbrahim Gülşenî'nin İşlevi". *Bilig*. sy. 60, s. 193-214.
- Mecmû'a-i Eş'âr*. Süleymaniye Kütüphanesi, Ali Nihat Tarlan, 62.
- Medhî Hasan Derviş. *Terceme-i Şâhnâme*. Cilt II. Petersburg MS.O.1378.
- Mehmed Süreyya (1996). *Sicill-i Osmânî*. (Haz. Nuri Akbayan, Eski Yazıdan Aktaran: Seyit Ali Kahraman). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Nuhoglu, Güler (2010). "Fettâhî Nişâbüri ve Hüsn ü Dil Tercümesi". *Şarkiyat Mecmuası*. sy. 17, s. 65-83.
- Ocak, Ahmet Yaşar (2013). *Osmanlı Toplumunda Zındıklar ve Mülhidler (15-17. Yüzyıllar)*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Özkan, Nevzat (1996). *Gagavuz Türkçesi Grameri Giriş - Ses Bilgisi - Şekil Bilgisi - Cümle - Sözlük - Metin Örnekleri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Öztekin, Nezahat (2002). *Fazlî, Gül ü Bülbül*. İzmir: Akademi Kitabevi.

- Öztoprak, Nihat (2010). "Divan Şiirinde Giyim Kuşam Üzerine Bir Deneme". *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*. sy. 4, s. 103-154.
- Öztürk, Ali (2005). "Halvetiyye Tarikatına Mensup XVI. Yüzyıl Divan Şairleri Üzerine Bir İnceleme". *Tasavvuf: İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*. yıl 6, sy. 15, s. 225-252.
- Özyıldırım, Ali Emre (2017). *Mâşî-zâde Fikrî Çelebi ve Ebkâr-ı Efkâr'ı: On Altıncı Yüzyıldan Sıradışı Bir Aşk Hikâyesi*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Safa, Zebihullah (1364). *Tarih-i Edebiyyat der-İran*. C. 4. Tahran: İntişarat-ı Firdevsi.
- Salan, Erkan (2017). "{İcAk} Zarf-Fiil Eki ve Varyantları Üzerine". *Gazi Türkiyat*. sy. 21, s. 45-73.
- Saraç, Ahmet Emin (2018). *Fuzûlî'nin Farsça ve Türkçe Gazellerinin Aruz ve Kafiye Bakımından İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Medeniyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Saraç, Ahmet Emin (2022). "Divan Şairlerinin Aruz ve Kafiye Kullanımına Dair Bazı Tespitler". *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*. sy. 28, s. 556-582.
- Saraç, M. A. Yekta (2002). *Emrî Divanı*. İstanbul: Eren Yayıncılık.
- Saraç, M. A. Yekta (2017). *Klâsik Edebiyat Bilgisi: Biçim-Ölçü-Kafiye*. İstanbul: Gökkuşbe.
- Seccâdî, Seyyid Cafer (2007). *Tasavvuf ve İrfan Terimleri Sözlüğü*. (Çev. Hakkı Uygur). İstanbul: Ensar Neşriyat.
- Seyyid Mustafa Rasim Efendi (2008). *Tasavvuf Sözlüğü*. İstanbul: İnsan Yayınları.
- Sıyâmî. *Hakâyık u Dekâyık*. Avusturya Devlet Arşivi, Or HS 216.
- Sıyâmî. *Hümâ vü Hümâyûn*. Avusturya Ulusal Kütüphanesi (Österreichische Nationalbibliothek), Cod. Mixt. 1344.
- Solmaz, Süleyman (2013). Ahdî. *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/ahdi-mdbir> [Erişim tarihi: 10.05.2022]
- Solmaz, Süleyman (2018). *Ahdî ve Gülşen-i Şûarâsı*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56733,ahdi-gulsen-i-suarapdf.pdf?0>. [Erişim tarihi: 10.05.2022]
- Şahin Özataş, Esma (2022). "Sıyâmî ve Yeni Bir Eseri: Hakâyık u Dekâyık". *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*. C. 6, sy. 3, s. 1-26.

- Şentürk, Ahmet Atilla (2021). *Osmanlı Şiiri Kılavuzu 5*. İstanbul: DBY Yayınları.
- Tanman, M. Baha (2012). "Ümmî Sinan Tekkesi", *TDV İslâm Ansiklopedisi*. C. 42, s. 313-314.
- Tarakçı, Muhammet (2010). "Origen ve Alegorik Kitab-ı Mukaddes Yorumu". *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. C. 19, sy.1, s. 183-213.
- Taş, Hakan (2008). "Klâsik Türk Şiirinde Türkçe Sözcüklerde Med". *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*. sy. 19, s. 143-156.
- Timurtaş, Faruk Kadri (2019). *Eski Türkiye Türkçesi*. İstanbul: Kapı Yayınları.
- Tulum, Mertol (2001). *Sinan Paşa, Tazarru-nâme*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Uludağ, Süleyman (1999). *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Marifet Yayınları.
- Uludağ, Süleyman (2006). "Nefs". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. C. 32, s. 526-29.
- Usluer, Fatih (2014). *Hurufilik: İlk Elden Kaynaklarla Doğuşundan İtibaren*. İstanbul: Kabcacı Yayıncılık.
- Uzun, Mustafa İsmet (1994). "Dede Ömer Rüşenî". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. C. 9, s. 81-83.
- Ünver, İsmail (1986), "Mesnevi". *Türk Dili: Türk Şiiri Özel Sayısı II*. C. LII, Temmuz-Ağustos-Eylül, sy. 415-416-417, s. 430-563.
- Whitman, Jon (1987). *Allegory: The Dynamics of an Ancient and Medieval Technique*. Harvard University Press.
- Yavuz, Kemal (2000). *Âşık Paşa Garib-nâme (Tıpkıbasım, Karşılaştırmalı Metin ve Aktarma)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Yazar, Sadık (2009). "XVI. Şairlerinden Gedizli Keşfi ve Hüsn ü Dil Tercümesi". *Journal of Turkish Studies*. C. 33/II, s. 245-286.
- Yazar, Sadık (2011). *Anadolu Sahası Klâsik Türk Edebiyatında Tercüme ve Şerh Gelenegi*. Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yelten, Muhammet (2009). *Eski Anadolu Türkçesi ve Örnek Metinler*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Yılmaz, Salih (2022). *Türk Edebiyatında Gülşenî Gelenek: Şairler, Eserler, Kavramlar*. Doktora Tezi. Bursa: Uludağ Üniversitesi.

Kıssa-i Dil-i Şeydâ vü Şâhid-i Vefâ

METİN

Çeviriyazı

[1b]

[mefā'ılün mefā'ılün fe'ülün]

1. Be-nām-ı ân Kerîm ü Hayy ü Dānā
İden bir kaṭre māyı yidi deryā
2. Vücūd-ı âdemi var eyleyen Hâk
Anı zâtına mazhar kıldı muṭlaḳ
3. Kimün ki zikri olsa lafzatu'llâh
Mu'îni olur anuñ dāyim Allâh
4. Añ ol sulṭânı var itdi cihânı
Yaratdı bir dem içre ins ü cānı
5. Anuñ fazlıyla âlem rûşen oldı
Ser-â-ser ḥâk-i âdem gülşen oldı
6. Tüvânâdur görüñ bir ṭarfetü'l-'ayn
Yaratdı kâf u nün emriyle kevneyn
7. Dem urdı ḥâmeye çün kâf-ı kudret
Yazıldı levḥ-i Çiñe naḳş-ı şüret

8. O demden oldu peydâ iki ‘âlem
O demden hâşıl oldu cân-ı Âdem
9. Virildi Âdem’e çün ‘aql ü idrâk
Müşerref oldu güldi gül gibi hâk
10. İdüp külliyyet-i esmâda ‘âlim
Aña ta’lîm-i hikmet itdi Hâkim
11. Cihânı bildi emr-i i’tibârî
Şu vâhid gibi a’dâd içre sârî
12. Bir oldu hatt-ı evvel tâ be-âhîr
O hatta halk-ı âlemdür müşâfir
13. Bu râhun enbiyâdur sârbânı
Delîl ü reh-nümâ vü kârbânı
14. Bizüm hod muhtedâmuz oldu sâlâr
Olur kâfir aña kim itse inkâr
15. Müselmânlar ne ‘izzetdür ne devlet
Ne kudretdür ya bu nice kerâmet
- [2a] 16. Makâmı “*kâbe kavseyn*”¹ ola anuñ
Ola maqşûdı ol cân u cihânun
17. Odur serheng-i serdâr-ı kıyâmet
Kıyâmetden ‘âlâmet serv-kâmet
18. Gel iy şarrâf-ı dür-bâr-ı ma‘ânî
Beyân eyle bize kenz-i nihânı
19. Bize bir hõş hikâyet eyle destân
Müşerref ola tâ kim ehl-i ‘irfân

¹ *kâbe kavseyn* (iki yay aralığı kadar): *Fekâne kâbe kavseyni ev ednâ*. “(Peygam-bere olan mesafesi) iki yay aralığı kadar yahut daha az oldu.” (Necm, 9)

20. Zebânundur senün bir al tûñ
Mükerrer eyle cândan aña kûñ
21. Şikâyet eyle çarh-ı bî-vefâdan
Beyân it dâsitân-ı bâ-Vefâdan
22. Ulû’l-ebşâra ‘ibretdür hikâyet
Hikâyet eyle kim çokdur rivâyet
23. Benümle yâr idi bir merd-i ma’nâ
Reh-i ma’nâda ol dâna vü bînâ
24. Didi lutf eyle iy merd-i suhenver
Diyâr-ı milket-i ma’nâda rehber
25. Ma‘ârif şem’inün pervânesi ol
Ma‘ânî bendinün dîvânesi ol
26. Bize ‘aynû’l-hayâtı eyle inşâ
Saña feth ide bâb-ı gaybı Mevlâ
27. O merdün emrine kıldum itâ‘at
Hudâdan yetişüp ‘ayn-ı inâyet
- Der-sıfat-ı na‘t-i Muştafâ**
28. Ser-â-ser nûr-ı pâkidür Hudânun
İşit evşâfını gel Muştafânun
29. Cebîni mihr ü mehden oldu rüşen
Cemâl-i bâ-kemâli hem-çü gülşen
30. ‘Îzâr-ı cân-fezâsı şem‘-i cem‘ün
Mağâm-ı dil-güşâsı cem‘-i cem‘ün
31. Dehânından haber yok hiç ‘aceb bu
Miyânından eşer yok bir ser-i mü

- [2b] 32. Kıyâmet kâmeti Tübâ'ya hem-ser
Cinân bağında yokdur aña benzer
33. Aña hatm oldu çün pâyân-ı in rāh
Aña menzil-durur “*ud'û ilallāh*”¹
34. Hâbibün medhi çün ta'bîre gelmez
Lisân-ı hâldür takrîre gelmez

Der-şıfat-ı medh-i Çâr-yâr-ı Güzîn

35. Sahâbî içre kim anlar ulıdur
Ebû Bekr ü 'Ömer 'Oşmân 'Alî'dür
36. Birisi yâr-ı gâr-ı sırr-ı Tâhâ
Anı şıdk-ıla Şıddîk itdi Mevlâ
37. 'Ömer'dür biri serdâr-ı fenâdur
Muhibb-i hânedân-ı müctebâdur
38. Biri 'Oşmân-durur câmi'-i Qur'an
Emîr-i ehl-i sünnet İbni 'Affân
39. 'Alî'dür birisi şah-ı velâyet
Kerem kâni ser-i sırr-ı hidâyet
40. Bulardur hâne-i dînün sütünü
Bulardur küntü kenz²ün zû-fününü

¹ *ud'û ilallāh* (Allah'a çağır): *Ud'û ilā sebîli Rabbike bi'l-hikmeti ve'l-mev'izati'l-haseneti ve cādilhūm bi'lletī hiye ahsenu inne Rabbeke huve a'lemu bimen zalle 'an sebîlihī ve huve a'lemu bi'l-muhtedîn.* “(Ey Muhammed!) Rabbinin yoluna, hikmetle, güzel öğütlerle çağır ve onlarla en güzel şekilde mücadele et. Şüphesiz senin Rabbin, kendi yolundan sapanları en iyi bilendir. O, doğru yolda olanları da en iyi bilendir.” (Nahl, 125)

² *küntü kenz* (hazine idim): *Küntü kenzen mahfiyyen fe-halakütü'l-halka li-ya'rifunî.* “Gizli bir hazine idim, bilinmek istedim, bilineyim diye halkı (kâinatı) yarattım” (Aclûnî, 1985: II/132)

41. Sipeh-sâlâr-ı sulţân-ı tarîkat
Eminül'-vahy-i esrâr-ı hakîkat
42. Buyurmuşdur ki bâ tahtında nokta
Belî vardur bu sırda niçe nokta¹
43. Vücudın nokta gördügiyçün ol şah
Anı bâb-ı ma'anî itdi Allâh

Der-şıfat-ı hurûf

44. Elif ü lām u mîm oldu mu'ammâ
Ki tâ iz'an ola ismi müsemmâ
45. Elifün aslını anla Ehad'dür
Ki lām berzah-durur mîmi Şamed'dür
46. Elifde dört kitabun sırrı mevcüd
Olupdur nokta-i yâ içre ma'dud
- [3a] 47. Elif sulţândur bādur vezîri
Bulınmaz hiç hurûf içre nazîri
48. Hurûfun vasfı terkîb-i ma'anî
Bu eşkalün nedür dinle beyânı
49. Ko terkîbün ma'arifi makâlin
Beyân it nüktetin gel ehl-i hâlin
50. Ezelden rûh-ı Aḥmed gevher oldu
'Araz şanma sen anı cevher oldu
51. Yaratdı milket ü arz u semâyı
Şehâb içinde kenz itdi çü mâyı

¹ İkinci mısradaki “nokta” kelimesi anlaşıldığı kadarıyla “husus, mesele, mana” anlamında kullanılarak cinas yapılmıştır.

52. O mâ-y-ıla ʔarâvet buldı âlem
Hâyâtın anuñ-ıla buldı âdem
53. Saña bu arz-ı fânî oldı mâder
Peder eflâk olupdur iy birâzer
54. Bu heftüm arz-ıla bu yidi gökler
Peder mâder olupdur iy birâzer
55. Mürebbî oldı hâver saña kânda
Ne şanursın bu cân bitmez yebânda
56. Gel imdi aşluñı fer'ûñi gûş it
Ma'ârif kâsesinden bâde nûş it
57. Saña insân-ı kâmil oldı sâķi
Maḥabbet cāmını iç koma bâķi
58. O Cem cāmını nûş it ehl-i hâl ol
Suḥen sırrını anla pür-me'âl ol
59. Ayık oyuk olup bezm içre ʔalma
Fenâ mülkin şaķın bir pula alma
60. Ma'ânî Mısr'ınuñ sultânı ol gel
Lebi şîrinleruñ hayrânı ol gel
61. Çıkar cân Yūsuf'ın çâh-ı bedenden
Ne bulduñ rûḥa vâşıl ol bu tenden
62. 'Azîz-i Mısr-ı ışķ ol anla ḥâlî
Züleyḥâveş işit bil bu me'âlî
63. Yüri var bulmağa sa'y eyle pîri
Ki tâ olmayasın nefsuñ esîri

HAKÂYIK U DEKÂYIK

Kıssa-i Dil-i Şeydâ vü Şâhid-i Vefâ

16. yüzyıl şairlerinden Sıyâmî, kaynaklarda hiçbirinden söz edilmese de ortaya çıkan eserleriyle bugün, *Divân* sahibi olmanın yanında bir mesnevi şairi olarak kendini göstermektedir. *Hakâyık u Dekâyık* onun eserleri arasına kaydedilecek yeni bir mesnevisidir.

Mesnevide Dil-i şeydâ ve şâhid-i Vefâ ile somutlaştırılan ruh ve gönül, kişileştirilen akıl ve nefsin de aralarına katılmasıyla macera dolu bir hikâyeye konu edilmiştir. Hikâyede ruh, gönül, akıl ve nefis gibi insana ait unsurların teşhis edilmesiyle gerçekte ruhlar âleminde dünyaya gelen insanın yolculuğu anlatılmıştır. Dil-i şeydâ ve şâhid-i Vefâ kıssası; ruh, gönül, his, duygu ve akıl gibi melekelerle donatılmış insanoğlunun, aşk üzere yaratıldığına inanılan kâinatın bir parçası olarak aşkı arayışının ve hakikatte ilâhî sırlara vâkıf olup kendini bulma, Yaratıcısı ile bütünleşme, kemâle erme ve gerçek vatanına geri dönme hikâyesidir. Eserin müellifi Sıyâmî, bir kıssahan edasıyla okuyucuya olan samimî hitapları, uyarı ve nasihatleri ile hikâyenin bir parçası durumundadır. Bu tavır, somut ve soyut iki yönlü okunabilecek bu hikâyeye ayrı bir boyut kazandırmıştır.

Bu çalışmada, kaynaklardan ve eserlerinden yola çıkarak şairin kendisi hakkında edinebildiğimiz sınırlı bilgilerle hayatına ve günümüz itibarıyla bilinen eserlerine yer verilmiş; ardından *Hakâyık u Dekâyık* üzerine bir inceleme yapılmıştır. İncelemede eserin biçimi, aruz ve kafiye özellikleri ile muhtevası hakkında verilen bilgilerle beraber hikâyedeki kahramanlar ve motifler üzerinde durulmuş; eserin üslûbu ve bilhassa tahkiye üslubunda karşılaşılan bazı problemlere dikkat çekilmiştir.

Hakâyık u Dekâyık, şairini literatürde bir parça daha görünür kılmakla beraber, edebiyat tarihimizdeki tasavvufî-alegorik mesneviler zincirinin kayıp bir halkasının gün ışığına çıkmış somut bir örneğidir.

DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI
Ankara Caddesi, Ünal Han No: 21/4
Cağaloğlu, Eminönü - Fatih / İstanbul
Tel. - Faks: +90 212 526 98 06
www.dby.com.tr • dby@dby.com.tr

ISBN 978-625-8371-71-0
9 786258 371710